Araştırma Makalesi/*Research Article*
Başvuru/*Submission:* 22.03.2024
Kabul/*Acceptance:* 27.11.2024

ADAM AKADEMİ Sosyal Bilimler Dergisi, 15 (2), 401-428
DOI: 10.31679/adamakademi. 1423300

Enerji Güvenliği Bağlamında Türkiye'nin Rusya Ve Avrupa Birliği İle Enerji İlişkileri

Serdar YILMAZ*

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Özgür YILMAZ**

Bitlis Eren Üniversitesi

Öz

Enerji güvenliği, küresel ekonominin en önemli bileşenlerinden biri olmakla beraber ekonomik ve sosyal gelişimin önemli bir parçası, sürdürülebilir kalkınmanın temel faktörü ve ülkelerin ulusal ve uluslararası politikalarını belirleyen stratejik bir etkendir. Sanayileşme ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte enerji güvenliği; küresel, bölgesel ve yerel ölçekte günlük hayatın ayrılmaz bir parçası olmuştur. Nitekim Türkiye'nin enerji güvenliği meselesi de yerel kaynakların, ithalat bağımlılığının, jeopolitik dinamiklerin ve bölgesel iş birliğinin hassas bir şekilde değerlendirilmesini gerektiren çok yönlü bir meseledir. Türkiye enerji sektörünü geliştirmeye devam ederken ve komşularıyla yapıcı enerji ilişkilerini konsolide ederken bu zorlukların üstesinden gelmek, sürdürülebilir, çeşitlendirilmiş ve güvenli bir enerji geleceği sağlamak için oldukça önemlidir. Bu çalışmada Türkiye'nin enerji güvenliği bağlamında Rusya ve Avrupa Birliği (AB) ile enerji ilişkileri değerlendirilmektedir. Türkiye'nin enerji güvenliğinin önündeki potansiyel risklere odaklanılmaktadır. Bu bağlamda çalışmada şu sorulara yanıt aranacaktır: Türkiye'nin enerji arzı güvenliğinde ve bağımsızlığında karşılaşabileceği potansiyel riskler nelerdir? Türkiye'nin Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) dönemindeki enerji politikaları nasıl şekillenmiştir? Türkiye'nin AB ile enerji iş birliği nasıl şekillenmektedir? Türkiye'nin Rusya ile enerji iş birliğinin potansiyel avantajları ve riskleri nelerdir? Doğu Akdeniz'deki son gelişmeler Türkiye'nin enerji ilişkilerini nasıl etkilemiştir? Sorulara verilen yanıtlar doğrultusunda Türkiye'nin enerji güvenliğini sağlamak için enerji kaynaklarını çeşitlendirmesi ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapması gerektiği ile enerji altyapısının güçlendirilmesi, bölgesel iş birliğinin teşvik edilmesi neticesinde enerji arzı güvenliğinin daha rahat sağlanabileceği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Enerji Güvenliği, Türkiye, Rusya, Avrupa Birliği, Enerji İlişkileri

* Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, serdaryilmaz@mu.edu.tr / ORCID: 0000-0003-3400-3392

** Arş. Gör., Bitlis Eren Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, oyilmaz@beu.edu.tr / ORCID: 0000-0001-7559-7583

Turkiye's Energy Relations with Russia And The European Union In The Context Of Energy Security

Abstract

Energy security is one of the most crucial components of the global economy, as well as a significant aspect of economic and social development. It is considered a fundamental factor in sustainable development and a strategic influence shaping both national and international policies of countries. With the advancement of industrialization and technology, energy security has become an inseparable part of daily life at the global, regional, and local levels. Indeed, Türkiye's energy security issue is multifaceted, requiring a sensitive evaluation of local resources, import dependency, geopolitical dynamics, and regional cooperation. Overcoming these challenges while continuing to develop its energy sector and consolidate constructive energy relations with its neighbors is crucial for Türkiye to ensure a sustainable, diversified, and secure energy future. This study evaluates Türkiye's energy relations with Russia and the European Union (EU) within the context of its energy security. It focuses on potential risks to Türkiye's energy security and seeks to answer the following questions: What are the potential risks to Türkiye's energy supply security and independence? How have energy policies evolved during the Justice and Development Party (AK Party) era in Türkiye? How is Türkiye's energy cooperation with the EU evolving? What are the potential benefits and risks of Türkiye's energy cooperation with Russia? How have recent developments in the Eastern Mediterranean affected Türkiye's energy relations? Based on the answers to these questions, it is concluded that diversifying energy sources, investing in renewable energy, strengthening energy infrastructure, and promoting regional cooperation are essential measures for Türkiye to ensure energy supply security.

Keywords

Energy Security, Türkiye, Russia, European Union, Energy Relations

Giriş

Henüz üzerinde net bir tanım yapılmamış olsa da gerek ulusal gerekse uluslararası arenada çokça konuşulan ve tartışılan konulardan birisi de enerji güvenliği kavramıdır. Genel olarak devletler için önemli bir güvenlik unsuru olan enerji güvenliği, doğal ve uygun maliyetle kesintisiz bir şekilde enerji temini olarak tanımlanabilmektedir. Kavramın adından da anlaşılacağı üzere enerji ve enerji güvenliği olmak üzere iki farklı konuya odaklanmak gerekmektedir. 21. yüzyılın en önemli meselelerinden birinin enerji ve enerji güvenliği için yapılan mücadele olduğu görülmektedir. Çin Halk Cumhuriyeti (Çin), Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Rusya Federasyonu (Rusya) ve Avrupa Birliği'nin içinde olduğu enerji temelli büyük bir güç mücadelesinin yaşandığı günümüzde Türkiye, bulunduğu jeostratejik konumundan dolayı dünya enerji güvenliği açısından vazgeçilmez bir lokasyona sahiptir. Orta Doğu, Kafkasya ve Orta Asya enerji kaynaklarının özellikle AB ülkelerine transferinde bir köprü vazifesi gören Türkiye'nin önemi giderek çok daha belirgin bir şekilde anlaşılmaktadır. Zira Orta Doğu, Kafkasya ve Orta Asya bölgelerinden Avrupa ülkelerine aktarılacak petrol ve gaz gibi enerji kaynaklarının en hızlı ve güvenilir rotası Türkiye'den geçmektedir.

Türkiye'nin enerji güvenliği ve komşu ülkelerle ilişkileri, ülkenin ve bölgesel enerji dinamiklerindeki konumunun şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye, önemli bir enerji geçiş güzergahında olmasının yanı sıra ciddi miktarda enerji tüketen bir ülke konumundadır. Dolayısıyla enerji alanında iş birliği geliştirilirken hem kendi çıkarlarını hem de bölge ülkelerinin hassas dengelerini gözetmek durumundadır. Bu nedenle enerji arzı güvenliğinin sağlanmasında Türkiye, çeşitli zorluklar ve fırsatlarla karşı karşıyadır.

Türkiye'nin enerji arzı güvenliği, ekonomik büyümesi, endüstriyel gelişimi ve toplumsal refahı göz önüne alındığında oldukça hassas bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'nin enerji talebi hızla gelişen ekonomisi ve büyüyen nüfusuyla doğru orantılı olarak artmaktadır. Bununla birlikte, güvenilir, uygun fiyatlı, farklı enerji kaynaklarına ve tedarikçilerine bağlı enerjinin sağlanması önemli zorluklar doğurabilmektedir. Türkiye'nin Avrupa, Asya ve Orta Doğu'nun kavşağındaki coğrafi konumu, ülkeyi stratejik olarak avantajlı bir konuma yerleştirirken, aynı zamanda jeopolitik gerilimlere ve belirsizliklere de maruz bırakmaktadır. Türkiye'nin komşularıyla olan enerji ilişkilerinin hem fırsatları hem de zorlukları vardır. Kilit bir geçiş ülkesi

olarak Türkiye, Hazar Denizi, Orta Doğu ve Orta Asya'nın kaynak bakımından zengin bölgelerinden enerji kaynaklarının Avrupa'nın enerjiye ihtiyaç duyan pazarlarına taşınmasında hayati bir rol oynamaktadır. Güney Gaz Koridoru gibi iş birliğini ön plana çıkaran projeler, Türkiye'nin kritik bir transit rota olarak hizmet verdiği Avrupa'ya doğal gaz tedarik yollarını çeşitlendirmeyi amaçlamaktadır. Bununla birlikte, Doğu Akdeniz'deki enerji kaynakları ve deniz sınırları konusundaki jeopolitik gerilimler ve anlaşmazlıklar, enerji iş birliği ve bölgesel istikrar için büyük zorluklar oluşturmaktadır.

Bu bağlamda çalışmada şu sorulara yanıt aranacaktır: Türkiye'nin enerji arzı güvenliğinde ve bağımsızlığında karşılaşabileceği potansiyel riskler nelerdir? Türkiye'nin AK Parti dönemindeki enerji politikaları nasıl şekillenmiştir? Türkiye'nin AB ile enerji iş birliği nasıl şekillenmektedir? Türkiye'nin Rusya ile enerji iş birliğinin potansiyel avantajları ve riskleri nelerdir? Doğu Akdeniz'deki son gelişmeler Türkiye'nin enerji ilişkilerini nasıl etkilemiştir? Her bir soruya ilgili başlık altında cevap aranacaktır. Sorulara aranan cevaplarda nitel araştırma yöntemi kullanılacak, İngilizce ve Türkçe kaynaklar üzerinden buna uygun olarak araştırmanın konusuyla ilgili verilere ilişkin bilgi toplama, araştırma ve analiz yapılacaktır.

Enerji Güvenliği

Modern küresel ekonominin işleyişinin en önemli bileşenlerinden biri enerjidir. Kömürün büyük bir enerji aracı olarak kullanılmaya başlanmasından itibaren sırasıyla, petrol, gaz ve nükleer enerjinin kullanılması hem siyasi hem de ekonomik rekabetin önünü açmıştır. Her dönem farklı bir enerji kaynağının kullanılmasıyla oluşan enerji güvenliği kavramının dünya siyasetine yön verdiği görülmektedir. Sanayi Devrimi'nden sonra geleneksel üretim tarzından modern üretim tarzına geçilmesi ile enerji tüketimi hızla artmış ve enerji kaynaklarının elde edilmesi devletlerin temel siyasi hedeflerinden birisi haline gelmiştir. Ülkeler tarihsel süreçte pek çok sebepten dolayı savaşlar yaşamıştır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sırasında savaş gemilerine, tanklara ve savaş uçaklarına güç sağlamak için petrolün mevcudiyeti gerekli olduğundan, petrol arzı ya da daha doğru bir ifadeyle enerji güvenliği ulusal güvenlikle eş anlamlı olmuştur. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ile Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu gibi yapılar, AB'nin temelini oluşturan iş birliği çabalarını temsil etmektedir. Bu kuruluşlar, Avrupa ülkelerinin enerji alanında kalkınma ve gelişme amacıyla nasıl bir ortaklık geliştirdiklerini göstermeleri ve özellikle bir daha dünya savaşlarına sebebiyet verebilecek çatışmalardan kaçınma gerekliliğini vurgulamaları açısından önemli örneklerdir.

Batılı ülkelerin kendi aralarındaki iş birliğinin politik, diplomatik ve bilhassa ekonomi ve enerji düzeyinde ivme kazanmasıyla birlikte Batılı şirketlerin küresel petrol tedarik sistemini kontrol etmesinden giderek daha fazla rahatsızlık duyan petrol ihracatçısı ülkeler Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü'nü (Organization of Petroleum Exporting Countries- OPEC) kurmuşlardır. İkinci

Dünya Savaşı sonrası yaşanan ekonomi ve sanayi alanındaki atılımlar ile dünya enerji talebi iki katından fazla artmıştır. Bu durum 1970'li yıllardaki petrol krizlerinin zeminini hazırlanmıştır. Burada, fosil yakıtların tükenmesi ve enerjiye erişimin kesintiye uğramasının ardından enerji güvenliğinde yeni bir dönemin başladığı iddia edilebilir. Bu bağlamda, 1970'lerde yaşanan petrol krizi de modern enerji güvenliği algısını şekillendirmiştir. Ayrıca, artan enerji güvensizliği petrol ithal eden ülkelerde rahatsızlıklara neden olmuş ve 1974 yılında OECD tarafından Uluslararası Enerji Ajansı (International Energy Agency – IEA)'nın kurulmasına yol açmıştır. Böylece tarihsel süreç içerisinde enerjinin devletler ve toplumlar için artan önemi, enerji güvenliği kavramını ortaya çıkarmış ve enerji güvenliğini bir ulusal strateji konusu haline getirmiştir.

Ayrıca 1990'lı yıllarda Körfez Savaşı'nın yaşanması ve Sovyetler Birliği'nin çöküşü; 2000'li yılların başında dünya güvenliğini değiştiren 11 Eylül Terör saldırıları, hemen akabinde ABD önderliğinde başlatılan Afganistan ve Irak Savaşları, Rusya'nın 2008 yılında Gürcistan'da başlattığı operasyon ve 2014 yılında Kırım'ı ilhak etmesi, Arap coğrafyasında yaşanan Arap Baharı olayları ve Irak Şam İslam Devleti gibi terör örgütlerinin saldırıları enerji güvenliğinin önemini artırmıştır. Tüm bu olaylar enerji güvenliğinde daha fazla gerilim ve istikrarsızlığa yol açmıştır. Nihayetinde, Çin'de başlayıp tüm dünyayı bir süreliğine felce uğratan Covid-19 salgını, salgın devam ederken dünyanın önemli enerji lokasyonlarından olan Kafkaslar coğrafyasında Azerbaycan'ın başlatmış olduğu Karabağ'ı özgürleştirme operasyonu ve Rusya-Ukrayna savaşının devam eden yansımaları sonucunda küresel enerji güvenliği kavramında gözle görülür bir değişim yaşanmıştır. Yaşanan bu değişimler göz önüne alındığında, 19. yüzyılda Sanayi Devrimi'ne kömür yön verirken Birinci Dünya Savaşı sonrasında ise petrol yaşanan olaylarda temel etkendir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise nükleer enerji ağırlıklı biçimde tartışılmış, 1990'lara gelindiğinde doğal gaz kaynağı tartışmaların merkezine oturmuştur. Günümüzde ise güneş ve rüzgâr enerjileri gibi yenilenebilir enerji kaynakları ön plana çıkmıştır.

Tarihsel süreç ve güncel olaylar bir araya gelerek "4A" (Availability, Accessibility, Affordability, Acceptability) olarak bilinen dört özelliği kapsayan çok yönlü bir enerji güvenliği tanımı ortaya çıkmıştır: Bu çerçeve politika yapıcılar ve enerji sağlayan şirketler tarafından riskleri değerlendirmek ve uygun stratejiler geliştirmek amacıyla kullanılmaktadır. Mevcudiyet (Availability), petrol, doğal gaz ve kömür gibi kaynakların var olup olmamasıyla ilişkindir. Erişilebilirlik (Accessibility), fiziksel altyapı ve piyasa koşulları gibi faktörlerden etkilenebilecek enerji kaynaklarına erişebilme durumunu ifade etmektedir. Ekonomiklik (Affordability), enerjiye ihtiyaç duyan ülkenin enerji kaynağını uygun fiyatlarla ithal eden ülkeden alabilmesidir. Kabul Edilebilirlik (Acceptability), enerji verimliliğini, enerjinin etkilerini ve enerjinin çevre ile çevrenin korunması üzerindeki kullanımı ile ilgilidir. (Kruyt, Vuuren, Vries,

ve Groenenberg, 2009: 2167; Hatipoğlu, 2019: 1-7). Temelde farklı enerji kaynaklarının ve teknolojilerinin sosyal ve çevresel kabul edilebilirliğini ifade etmektedir.

Enerji, ekonomik ve sosyal gelişmenin çok önemli bir parçası, sürdürülebilir kalkınmanın temel faktörü ve teknolojik ilerlemenin ise başat nedeni olmakla birlikte aynı zamanda bir ülkenin ulusal ve uluslararası güvenlik politikalarını etkileyen stratejik bir etkendir. Paul Roberts'a (2014: 5) göre "bugün yaşadığımız dünya, enerjinin hükmü altındadır". Enerji güvenliği, uluslararası ilişkiler literatüründe sıkça tartışılan bir konu olsa da ilgili kavram üzerinde henüz kesin bir fikir birliği bulunmamaktadır. Sanam Haghighi (2007: 9) eserinde enerji güvenliğinin çok yönlü doğasından dolayı herkes tarafından kabul edilen bir tanımının yapılamadığını belirtmektedir.

Dünya Enerji Konseyi (2018: 9) enerji güvenliğini, enerji etkin yönetimi, enerji tedarikinin kesintisiz devam etmesi ve enerji altyapısının güvenliğinin tesis edilmesi olarak tanımlarken, Koulouri ve Mouraviev (2019: 14) kavramı, enerji sistemlerinin arz ve talep dengesine yönelik ani değişimlere karşı tepki vermesi şeklinde tanımlamaktadır. Avrupa Komisyonu (2014: 2) ise meseleye Avrupa ülkelerinin enerjiye olan ihtiyaç ve bağımlılığı realitesinden yola çıkmaktadır. Enerji güvenliğini, bir ülkenin kendi kendine yetebilme kapasitesini arttırıp dışa olan bağımlılığı azaltarak bu bağımlılığın yarattığı riskleri en aza indirgemek olarak tanımlamaktadır. Daniel Yergin (2011: 266-267) ise fiziki güvenlik, enerjiye kesintisiz ulaşım ve kaynakların çeşitlendirilmesine vurgu yapmak için enerji güvenliğini uygun fiyatlarla yeterli ve ulaşılabilir kaynaklara erişim olarak tanımlamaktadır. Bu yapılan tanımlar daha çok enerji ve enerjiye ulaşım konularına ağırlık verse de ayrıca güvenlik konusuna da vurgu yapan tanımlar mevcuttur. Christie, Franco, Urban, ve Wirl (2010: 66) meselenin güvenlik boyutunu ön plana çıkarmak için "enerji güvenliği ulusal güvenliktir" şeklinde bir tanım yapmışlardır.

Dünyadaki neredeyse tüm devletler önceliği enerji güvenliğine göstermeye devam etmektedir. Birçok ülke, ekonomilerinin, işletmelerinin ve halklarının temel gereksinimlerini karşılamak için istikrarlı bir enerji arzını sürdürmeye öncelik vermektedir. Bu nedenle hükumetlerin hem iç hem de dış politikadaki temel ilkelerinden birinin enerji güvenliği olduğu ifade edilebilir. Enerji güvenliği fikri, özellikle enerji açığı olan ülkeler için son derece karmaşıktır. Sanayileşme düzeyi ile enerji güvenliği arasında önemli bir korelasyon vardır. Başka bir deyişle, kendi kendine yeten devletlerle karşılaştırıldığında, ekonomik faaliyetleri için büyük ölçüde sanayiye dayanan ancak kendi hidrokarbon ve/veya yenilenebilir kaynaklarından enerji üretme potansiyeli sınırlı olan bir devlet son derece kırılgandır. Rusya ve Ukrayna arasındaki son savaş sırasında yaşananlar, endüstriyel olarak gelişmiş AB ülkelerinin enerji kaynaklarının dış politika aracı olarak kullanılmasından ciddi şekilde etkilendiğine dair kanıtlar sunmaktadır. Örneğin büyük bir endüstriyel

potansiyele sahip olup kendi enerji kaynaklarıyla ayakta duramayan Avrupalı devletlerden biri de Almanya'dır. Almanya'nın enerji üretimi, ülkenin düşük petrol kaynakları nedeniyle çoğunlukla nükleer ve yenilenebilir kaynaklarla sınırlıdır. AB'nin süper gücü olan Almanya, çok az petrol veya gaz üretebilmektedir, ancak Alman enerji sektörü kömür üretiminden çok daha fazla kâr elde etmektedir. Almanya, diğer Avrupa ülkelerinden daha fazla olan teknolojik yetenekleri sayesinde yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapmaktadır (Göral, 2023: 90).

Diğer taraftan Türkiye, dünya petrol ve doğal gaz rezervlerinin büyük bir kısmının üretildiği ya da transfer edildiği bir bölgede yer almaktadır. Türkiye'nin kuzeyinde, doğusunda ve güneyinde petrol ve gaz açısından zengin bölgeler bulunmasına rağmen bu kaynaklara ilişkin bilinen rezervleri ülkenin ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli değildir. Ekonomisi hızla gelişen Türkiye, artan nüfusunun, sanayisinin ve ekonomisinin taleplerini karşılamak için enerji kaynaklarını ithal etmek zorundadır. Türkiye bunu başarmak için enerji üreten ve enerji tüketen ülkeler arasında bir enerji merkezi olarak hareket etmeyi içeren kapsamlı bir enerji politikası izlemektedir. Bu minvalde Türkiye, Avrupa ülkeleri ile Orta Doğu, Hazar ve Orta Asya bölgelerinde üretilen hidrokarbon kaynakları arasında bir bağlantı görevi gören politika benimsemektedir. Sonuç olarak Türkiye'nin Enerji Güvenliği ve Potansiyel Riskler başlığına geçmeden önce enerji güvenliğini hem enerji tedariki hem de güvenlik boyutu üzerinden genel bir çerçeve içerisine almakta fayda vardır. Enerji güvenliğini tanımlarken yapılan farklı tanımlamalardan yola çıkarak enerji güvenliği "enerjinin sürekli, güvenilir, temiz, çeşitlendirilmiş kaynaklardan ve ülkelerden uygun miktar ve fiyatlarla, sürdürülebilir bir şekilde temin edilirken, güvenli yollarla ve emniyetli bir şekilde taşınan enerjinin aynı zamanda üretim, iletim ve dağıtımının güvenli ve emniyetli bir şekilde yapılması" olarak tanımlanabilir (Altunyuva, 2021: 41).

Türkiye'nin Enerji Güvenliği ve Potansiyel Riskler

Türkiye, hidrokarbon enerji kaynakları bakımından büyük zenginliğe sahip bir ülke değildir. Zira Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ihtisas raporu dikkate alındığında Türkiye'nin petrolde ithalata bağımlılığının %92,8 doğal gaz arzında ithalata bağımlılığının ise geçen yıllara göre artarak %97,9 olduğu görülmektedir. Ayrıca son yıllarda hidrokarbon arama ve üretim faaliyetlerinde kamunun payı arttığı, özel sektör payının giderek azaldığı ve yabancı yatırımın ülkemize olan ilgisinin durağanlaştığı müşahade edilmiştir (SBB, 2023: 14). Ülkenin artan enerji tüketimi göz önüne alındığında enerji güvenliği meselesi giderek önem kazanmaktadır. Türkiye'nin ekonomik ve sosyal kalkınması için iç enerji arzı güvenliğini sağlamak en önemli adımlardan biridir (Erdem ve Şenel, 42 :2013). Ancak ülkenin enerji tüketiminde dışa bağımlılığının artması, ülkeyi küresel enerji fiyatlarındaki dalgalanmalara karşı zayıf hale getirmektedir. Buna karşılık

Türkiye, enerji arzını çeşitlendirmek için Orta Asya, Orta Doğu, Kafkasya ve Kuzey Afrika ülkeleriyle enerji güvenliğini sağlamaya çalışmaktadır. Enerji arzı güvenliğinin sağlanması ülkenin ekonomik, siyasi ve toplumsal arzularını sağlama hususunda önemli bir yer tutmaktadır (Özey, 2017: 9). Yergin (2012: 268) 4A'nın yanı sıra sürdürülebilirliğin de enerji arzının beşinci unsuru olarak ele alınması gerektiğinden bahsetmektedir. Nitekim Türkiye de enerji güvenliğini sürdürülebilir ve istikrarlı bir biçimde, fiyat ve miktar konularında kabul edilebilir düzeylerde gerçekleştirmeyi hedeflemektedir.

Türkiye'de enerji ihtiyacının yaklaşık yarım asırdır, küçük duraksamalar hariç, katlanarak arttığı düşünüldüğünde enerji arzı güvenliğini sağlayabilmek ve bu konuda önlemler alabilmek hayati öneme sahip olmuştur. 1980'li yılları takip eden 15 yıl boyunca elektrik ihtiyacının yıllık yaklaşık olarak %8-9 oranında arttığı görülmektedir (Demirbaş, 2003: 205). IEA'ya göre 1990'da 7,1 Mtoe (Milyon ton petrol eşdeğeri) olan enerji üretiminin dört katından fazlasına tekabül eden 29,7 Mtoe ithal edilmiştir. 2000 yılına gelindiğinde enerji tüketimi 50.7 Mtoe ulaşırken üretim 10,5 Mtoe ile sınırlı kalmıştır. Türkiye'deki enerji talebi, hızla büyüyen ekonomisinin ihtiyaçlarını karşılamak için istikrarlı bir şekilde artmıştır. Toplam enerji üretimi 2000 ve 2019 yılları arasında, 2018'deki ekonomik yavaşlama nedeniyle yaşanan düşüşe rağmen %92 oranında artmıştır (IEA, 2021: 20). 2000'li yıllardan günümüze Türkiye'nin enerji tüketiminde fosil yakıtlar yaklaşık olarak %90'lık bir dilimi oluşturmaktadır. Son yıllarda yenilenebilir enerji kaynaklarının daha etkin kullanılmasına yönelik politikalar izlense de 2022 yılında fosil yakıtların toplam tüketim içerisindeki payı %81,3 olarak ölçülmüştür (IEA, 2024). Ülkenin enerji tüketiminde fosil kaynakların ciddi bir yer tutması ve bu kaynakların büyük ölçüde ithal edilmesi ülkenin enerji arzı güvenliğini de ciddi şekilde tehdit eden bir problem haline dönüşebilir.

Türkiye'nin günlük petrol tüketiminin yaklaşık olarak bir milyon varil seviyesinde olduğu düşünülmektedir (Özdemir, 2024). Ülkede yapılan ham petrol üretiminin ise 2021 yılına kadar günde 70 bin varil civarında olduğu görülmektedir. Son olarak Şırnak'ın Gabar Dağı'nda TPAO tarafından işletilen petrol yataklarında yeni kuyuların açılmasıyla birlikte, günlük üretiminin 2024 yılı sonuna kadar 200 bin varile ulaşması beklenmektedir (Özdemir, 2024). Türkiye, açmayı planladığı petrol kuyularının tamamının işlevsel hale gelmesi durumunda bile bugünkü ihtiyacının yalnızca %20'sini kendi kaynakları ile karşılayabilecektir. Doğal gaz konusunda ise Türkiye, 2022 yılına kadar %99 oranında dışa bağımlı bir ülke pozisyonunda olmuştur. 2022 yılı için yaklaşık 55 milyar metreküp doğal gaz ihtiyacına karşılık üretim yalnızca 408 milyon metreküp olarak kayda geçmiştir (T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2023). Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğü verileri, Türkiye'nin 2022 yılı kömür üretiminin ise yaklaşık olarak 105 milyon ton seviyesinde gerçekleştiğini göstermektedir. Buna karşılık tüketim yaklaşık 120 milyon tondur (T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2023). Dolayısıyla

Türkiye'nin hidrokarbon enerji üretimini artırmaya ihtiyacı olduğu açıkça görülmektedir.

Enerji piyasasındaki fiyat artışları enerji ithalatına bağlı olan ülkelerde ekonomik yükü önemli ölçüde artırmaktadır (Selçuk, 2010: 88). Bu bağlamda Türkiye'nin enerji ithalatına (başta petrol ve doğal gaz olmak üzere) olan yoğun bağımlılığı çeşitli riskleri barındırmaktadır. Bu durum, ülkeyi küresel enerji fiyatlarındaki dalgalanmalara karşı savunmasız kılarken ticari partneri olan ülkelerdeki siyasi istikrarsızlığa karşı da daha kırılgan hale getirmektedir. Ayrıca enerji talebinin karşılanamaması kalkınma hızına da etki etmektedir. Enerji fiyatları yükseldiğinde, Türkiye'nin enerji maliyetleri de artmaktadır. Bu durum bütçe açığının oluşması noktasında enerji sektörünün önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Öte yandan, Türkiye'nin sınırlı enerji üretimi kapasitesi, kısıtlı bir pazarlık gücüne sahip olmasına neden olmaktadır. Türkiye yerli enerji üretiminde sınırlı kaynaklara sahiptir. Günümüzde giderek artan doğal gaz ve petrol üretimine rağmen ihtiyaç duyulan enerjinin oldukça küçük bir kısmı yerli üretimden tarafından karşılanmaktadır. Türkiye, sınırlı yerli enerji kaynaklarına sahip olması (petrol, doğal gaz ve kömür) nedeniyle enerji talebini karşılamak için ciddi ölçüde ithalata bağımlıdır (Altun ve İşleyen, 2018: 1581). Enerji tedariği sağlayan ülkeler de bu bilgiye sahip olduklarından Türkiye için uygun fiyatlı enerji kaynakları sağlamak zorlaşmaktadır. Dolayısıyla dışa bağımlılık, ülke ekonomisini ve enerji güvenliğini olumsuz yönde etkileyebilecek fiyat oynaklığına ya da çeşitli gerekçelerle oluşabilecek enerji kesintilerine karşı ülkeyi zor duruma düşürebilme potansiyeline sahiptir.

Türkiye'nin enerji arzı güvenliğinde ithalata bağımlılığı önemli problemler oluşması ihtimalini de beraberinde getirmektedir. Özellikle tedarik sağlanılan ülkede ya da küresel bir kriz yaşandığı dönemde enerji güvenliği de risk altına girmektedir. Enerji arzının ekonomik, siyasi veya farklı faktörler nedeniyle kesintiye uğraması halinde, Türkiye'nin enerji ihtiyacını normal düzeyinde karşılaması mümkün değildir. Bu durumda da ülke ekonomisi ve güvenliği için ciddi sonuçlar ortaya çıkabilir. Örneğin, -daha önce de karşılaşıldığı üzere- bir arz kesintisi, sanayi bölgelerini oldukça olumsuz yönde etkileyebilir ve sosyal huzursuzluklara da yol açabilir. Ayrıca Türkiye'nin siyasi olarak tam istikrarın sağlanamadığı bölgelerden gelen enerji arzına bağımlı olması, ülkenin enerji güvenliği için risk oluşturma potansiyeline sahiptir. Rusya ve İran doğal gaz ithalatında listenin en üst basamaklarında yer alan ülkelerdir. Bu ülkelerle özellikle Suriye ve Libya'da farklı grupları destekleme girişimlerinden ötürü çeşitli siyasi gerilimler yaşanmaktadır (Bilgin, 2017: 12). Türkiye gerilimin tırmanması halinde arz kesintilerine karşı savunmasız kalma riskiyle yüzleşebilir.

Karbon salınımı çevreye giderek daha büyük zararlar vermektedir. Türkiye'nin giderek artan hidrokarbon kökenli enerji tüketimi çevresel kaygıların

da artmasına neden olmaktadır (Çoban ve Kılınç, 2016: 591). Karbon emisyonlarının azaltılması ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının artırılması için küresel bir baskı da bulunmaktadır. Türkiye de diğer ülkeler gibi yüksek karbon salınımı nedeniyle bahsi geçen baskılara maruz kalabilir. Bu durum Türkiye'yi hem yeni teknoloji hem de altyapı girişimlerini artırmaya yöneltmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin enerji tüketim alışkanlıklarının da değişebileceğini ifade etmek gerekir.

Türkiye'nin enerji arzı güvenliği meselesindeki bir diğer önemli husus ise Kafkasya, Orta Asya ve Orta Doğu kaynakları için geçiş güzergahı olma çabasıdır. Türkiye'nin yukarıda bahsi geçen unsurların neredeyse tamamından kaynaklanan bir enerji arzı güvenliği problemi oluşabilmektedir. Bu noktada ülkenin henüz bu pazarlar için hazır olmadığı, ilgili enerji kaynaklarını dünya piyasalarına ulaştırmak için sınırlı imkanlara sahip olduğundan da söz edilebilir (Bilgin, 2012: 781-782). Dolayısıyla Türkiye'nin sarfettiği bu çabanın enerji de merkez bir ülke konumuna erişmek amacında olmasından kaynakladığı ifade edilebilir. Ancak atılacak adımlarda öncelikle kendi enerji güvenliğini sağlaması gerekmektedir.

Türkiye'nin enerji tüketimi uzun yıllar istikrarlı bir şekilde artmış, yalnızca pandemi nedeniyle 2020'de bir duraksama yaşanmıştır. Türkiye, 21. yüzyılın başından itibaren ekonomik ve sosyal kalkınmayı gerçekleştirmek için hem ülkenin artan enerji ihtiyacını karşılamak hem de enerji kaynaklarını çeşitlendirmek için girişimlerde bulunmaktadır (Caşın, Nifti ve Gücüyener, 2015: 6). Petrol ve gaz ithalatına olan yoğun bağımlılığı nedeniyle Türkiye, enerji arzı güvenliğine büyük önem atfetmiştir. Genel olarak, Türkiye'nin enerji ithalatına olan yoğun bağımlılığı, enerji güvenliği ve bağımsızlığı için önemli zorluklar oluşturmaktadır. Türkiye'nin bu süreçte özellikle enerji üretiminde önemli bir konuma gelebilmek için yerli doğal gaz ve petrol kaynaklarını arama faaliyetlerine yönelik çalışmalarını artırma çabasında olduğunu ifade edebiliriz. Bununla birlikte petrol ve gaz tedarik kaynaklarını çeşitlendirme, bu kaynaklara yönelik altyapıları güçlendirme ve enerji verimliliğini yükselterek daha düşük enerji tüketimine yönelme gibi politikalarının tercih edildiği görülmektedir.

Ak Parti Dönemi Enerji Politikaları

2002 tarihinde iktidara gelen AK Parti hükumeti programında enerji alanına dönük perspektife oldukça büyük bir çerçevede yer verilmiştir. Hükumet, enerjide ileriye dönük stratejiler ve politikalar geliştirmeyi amaçlamıştır. Ayrıca gerekli olan enerjinin ekonomik ve güvenilir bir yoldan temin edilmesine odaklanılmıştır. Bu çerçevede hedeflere ulaşmak için girdi fiyatlarının düşürülmesini amaçlamıştır. Bunun başarılabilmesi için de rekabet ortamının oluşturulmasına ve özelleştirme politikalarının önemine vurgu yapılmıştır. İktidar, ülkenin enerji konusunda stratejik konumuna dikkat çekerek bu meselenin Türkiye'nin bölgesel güç olarak görülmesini

kolaylaştıracağını öne sürmüştür. Hükumet programına göz atıldığında arz güvenliği ile arz çeşitliliğinin programın başat unsuru olarak öne çıktığı görülmektedir (Tanıtım ve Medya Başkanlığı, 2015). Bunun yanında enerji ithal edilen ülkelerin çeşitlendirilmesi ve iç kaynaklar kullanılarak enerji ithalatının azaltılması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda, hükumet enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi bakımından yenilenebilir enerji kaynakları ve nükleer enerjinin kullanımına ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedir. Hükumetin enerji politikalarına bakıldığında da dışa bağımlılığın azaltılması amaçlanmaktadır (Şahin ve Şahin, 2017).

Bu doğrultuda, Türkiye'de 2002 yılından itibaren neo-liberal politikalar ağırlık kazanmış ve birçok alanda olduğu gibi enerji alanında da özelleştirme politikalarına ağırlık verilmiştir. Petkim ve Tüpraş gibi stratejik kurumlar özelleştirmiştir. Ancak Turan'a (2018: 128) göre bu durum ilgili kurumların bağlamından kopmasına ve maden arama işlevini kaybetmesine sebep olmuştur. Öte yandan, Türkiye bu dönemde Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattını faaliyete geçirmiş ve Azerbaycan ile Irak petrolünü bu boru hattı ile dünya pazarlarına ulaştırmayı hedeflemiştir. Türkiye, doğru yatırımlar yaptığı ve enerjide merkez ülke olma politikasını sürdürdükçe söz konusu petrolün taşınması konusunda aktif bir rol oynayacağı kesin görülmektedir. Öte yandan Türkiye'de 2000'li yıllardan sonra kömür arama ve üretimi maliyetli bulunmuştur. Kamu-özel sektör bağlamında gereken yatırımlar yapılmamıştır. İthal edilen kömürün miktarı arttırılarak, ihtiyaç duyulan enerji kaynağının elde edilmesi tercih edilmiştir. Türkiye'de elektrik üretiminde özellikle 2000'li yıllardan itibaren kömürün yerini doğal gaz almaya başlamıştır. Doğal gaz sektöründe 2003'te Mavi Akım Boru Hattı'nın işletmeye açılmasıyla Türkiye'nin, doğal gaz tedariğinde Rusya'nın payı %50'nin üzerine çıkmıştır (Turan, 2010).

Türkiye'nin elektrik üretimi için Rusya'dan ithal ettiği kömürü 2023 yılının Ocak-Ağustos döneminde %55 artırmasıyla kömür pazarında Rusya'nın etkisi artmıştır (Independent Türkçe, 2023). Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu 2023 yılı verilerine göre Türkiye'nin doğal gaz ithalatında Rusya 21,57 bcm ile zirvede yer almaktadır (KPMG Türkiye, 2023). Bir başka ifadeyle Türkiye hâlâ doğal gaz ihtiyacının yaklaşık %40'ını Rusya'dan karşılamaktadır. Turan'ın (2010: 133) ifade ettiği üzere, elektrik üretim miktarının 2002'den sonra yaklaşık yarısının doğalgaz çevrim santralleriyle karşılanmasının, enerji sektöründe Rusya'ya bağımlılıkta artışa neden olan diğer bir husus olarak göze çarpmaktadır. Türkiye, ilerleyen yıllarda elektrik üretimi için dolaylı olarak Rusya'ya bağımlılığını azaltmak gayretinde olmuştur. Bu kapsamda T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın verilerine göre 2023 yılındaki elektrik üretiminin yalnızca %21,4'lük kısmı doğal gaz kullanılarak elde edilmiştir (Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2024). Elektrik ihtiyacının %36,3'ünün kömürden elde edilmesi dikkat edilmesi gereken bir hususdur. Çünkü geçtiğimiz yıl Türkiye, kömür alımında Moskova'nın ciddi indirime gitmesi

üzerine Kolombiya'dan ithal ettiği kömürü azaltmış, Rusya'ya yönelmiştir (Independent Türkçe, 2023). Nitekim Rusya'dan ithal edilen doğal gaz miktarı düşürülse de kömür ithalatında payının arttığı görülmektedir.

Daha önce de ifade edildiği üzere, AK Parti iktidara geldiği tarihten itibaren, Türkiye enerji de dış alıma olan bağımlılığını azaltmak ve komşu ülkelerin enerji zenginliklerinden faydalanmak için çeşitli arayışlar içerisine girmiştir. Bu çerçevede, ülkeyi petrol ve doğal gaz boru hatlarıyla donatarak bu kaynakları ihraç eden ülkeler ile ihtiyaç duyan ülkeler arasında bir köprü görevi görmüştür. Bu bağlamda Rusya, Azerbaycan ve Irak'ın petrol ve doğal gazının Avrupa pazarına ulaştırılması karşılığında kendisi de kazanç elde etmiştir. Diğer taraftan, son yıllarda enerji ithalatının azaltılması, enerji güvenliği ve enerji bağımsızlığı politikalarına paralel olarak Türkiye, nükleer enerji programlarına özel bir önem atfetmiştir. Bu bağlamda, Mersin Akkuyu ve Sinop nükleer güç santrali projeleri hazırlanmıştır. Sinop nükleer güç santrali için hala Rus ve Güney Koreli şirketler ile görüşmeler devam etmektedir. Bununla birlikte, başarısız birkaç denemenin ardından Rus devletine ait bir şirket olan ROSATOM ile Mersin-Akkuyu nükleer güç santralinin inşası için anlaşmaya varılmış ve nükleer santralin 2023 yılında yapımı tamamlanmıştır. Konuya enerji güvenliği açısından yaklaşan Faus, nükleer santralin işletme hakkının Rus şirkete ait olacağını bu sebeple Türkiye'nin enerjide Rusya'ya bağımlılığını derinleştireceğini ve Türkiye üzerinde Rus siyasi nüfuzunun artacağını belirtmektedir (Faus, 2021).

Doğu Akdeniz'de yaşanan jeopolitik gelişmeler ışığında Türkiye, Karadeniz kıyılarında enerji kaynağı arama çalışmalarına girişmiş ve 2020 yılından 2022 yılı sonuna kadar 710 milyar metreküpten fazla ve yaklaşık 1 trilyon dolar değerinde doğal gaz rezervi keşfetmiştir. 2023'te beklenen ilk üretim yıllık 5-10 milyar metreküp olup Türkiye'nin doğal gaz talebinin yaklaşık %10-20'sine tekabül etmektedir. Türkiye Doğu Akdeniz'de kendisinin oyun dışına itilmeye çalışılıp oluşturulan enerji forumuna karşı çıkarak kendi sondaj faaliyetlerini başlatmış ve bu adımını Karadeniz'e de taşıyarak enerji bağımsızlığı noktasında önemli bir adım atmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın açıklamasına göre Karadeniz doğal gaz yataklarında tam kapasiteyle üretime geçmesiyle birlikte Türkiye yıllık doğal gaz ihtiyacının %30'unun bu kaynaklardan elde edecektir. Bu keşif, ekonomiye ivme kazandıracak ve Türkiye'nin enerji ihtiyacının önemli bir bölümünü karşılayarak bir yandan dışa bağımlılığını azaltırken diğer taraftan büyük gaz tedarik eden ülkelerle yaptığı sözleşmelerde Türkiye'nin elini güçlendirecektir (Daily Sabah, 2023)

Bahsi geçen değerlendirmeler ışığında, AK Parti hükumetleri ile enerji arz güvenliği, enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi, enerji ithalatının azaltılması ve yerli imkanların geliştirilmesine yönelik politikaların ön plana çıktığı görülmektedir. Türkiye'nin doğal gaz ve petrolde yüksek oranda dışa bağımlılığı ve ithalata ödenen dövizin dış ticaret dengesini olumsuz

etkilemesi bakımından hükumetin enerji politikalarını bu yönde geliştirmesi ülkenin yararınadır. Bununla beraber Kerkük-Yumurtalık, BTC, Türk Akım ve Mavi Akım vb. petrol ve doğal gaz boru hatlarının hayata geçirilmesi Türkiye'nin enerjide merkez ülke olma hedefine katkı sağlamaktadır. Ayrıca Avrupa'ya giden Orta Doğu, Orta Asya ve Kafkasya petrol ve doğal gazının Türkiye'nin inşa ettiği petrol boru hatlarıyla taşınması küresel enerji güvenliği bakımından da Türkiye'nin jeopolitik önemini arttırmaktadır. Türkiye, Doğu Akdeniz'de yalnızlaştırılıp enerji denklemi dışında tutulmasına izin vermemiş, satın aldığı sismik araştırma ve sondaj gemileri aracılığıyla arama faaliyetlerinde bulunup hem Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)'nin hakkını korumuş hem Karadeniz'de de bu gemileri kullanarak kendi münhasır ekonomik bölgesinde kayda değer büyüklükte doğal gaz rezervleri keşfetmiştir. Bu durum, ülkenin enerji güvenliği ve bağımsızlığı açısından son derece önemlidir. Öte yandan, 2010 yılında Rusya ile gerçekleştirilen anlaşma neticesinde yapımı tamamlanan ve 2023 yılında faaliyete geçen Mersin-Akkuyu nükleer güç santrali ülkenin nükleer teknolojiye geçmesi ve enerji açısından kendi kendine yetmesi bakımından önemli bir adımdır. Ancak söz konusu tesisin tüm yönetim hakkının bir Rus şirketine ait olması, enerjide Rusya'ya olan bağımlılığı arttırmakta ve enerji güvenliği politikası açısından bir tezat oluşturmaktadır.

Rusya İle Enerji İş Birliğinin Potansiyel Faydaları ve Riskleri

2000'li yıllardan itibaren ekonomide yaşanan hızlı büyüme Türkiye'nin enerji ihtiyacını da arttırmaktadır. Diğer taraftan, dünya gaz rezervlerinin yaklaşık olarak %30'una sahip olan Rusya, Türkiye'nin önemli miktarda doğal gaz ithal ettiği bir ülke olup enerji güvenliği açısından yeri yadsınamaz konumdadır. Hodaloğlu ve Aydın'a (2016: 744) göre, Türkiye'nin doğal gaz ithalatında büyük ölçüde Rusya'ya bağımlı olması ve Rusya'nın enerjiyi bir dış politika aracı olarak kullanması iki ülke arasındaki ilişkilerin bozulmadan sürmesini zorunlu kılmaktadır. 2015 yılında yaşanan uçak düşürme krizi sonrası Rusya enerji kozunu doğrudan bir tehdit aracı olarak kullanmamıştır. Çünkü doğrudan bir doğal gaz veya diğer enerji kaynaklarının akışı kesilmemiştir. Ancak enerjiyi doğrudan bir misilleme aracı olarak kullanmak yerine turizm, tarım ve ticaret gibi çeşitli sektörleri hedef alan ekonomik yaptırımları uyguladığı görülmüştür. Rusya'nın en büyük gaz ithalatçılarından biri konumunda olan Türkiye'ye doğal gaz ithal edebileceği diğer ülkeler kısıtlı arz sağlamaktadır. Bu nedenle Rusya karşısında pazarlık gücü kısmen sınırlanmaktadır. Öte yandan, Türkiye'nin sahip olduğu stratejik konum Rusya doğal gazının Akdeniz'e oradan dünya pazarlarına ulaşabilmesi açısından son derece önemlidir. Ayrıca, Türkiye mevcut petrol ve doğal gaz kaynaklarının güvenilir bir biçimde Avrupa'ya taşınmasında en uygulanabilir (feasible) rotalardan biri konumundadır. Türkiye, doğal gazı ve petrolü dünya pazarlarına güvenilir bir şekilde sunmayı hedefleyen Rusya için önemli bir

partnerdir. Dolayısıyla, her iki ülke de enerji politikaları konusunda birbirine ihtiyaç duymaktadır (Hodaloğlu ve Aydın, 2016).

Çağdaş uluslararası sistemde enerjinin artan önemi, enerji arz eden ülkelerin yanı sıra diğer ülkeleri de dönüşüm sürecine zorlamıştır. Ülkenin ekonomik çıkarları ve güvenliğinin yanı sıra başta petrol ve doğal gaz olmak üzere enerji için daha iyi bir güzergâh haline getirilmeye çalışılması, ülkelerin siyasi kabiliyetlerini güçlendiren unsurlar arasında yer almaktadır. Türkiye de bu argüman doğrultusunda enerji jeopolitiğini bölgede ve uluslararası sistemde stratejik hedeflere ulaşmanın bir aracı olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda, özellikle AK Parti döneminde doğal gaz boru hatları yapımına hız verilmiştir. Samsun-Ceyhan Petrol Boru Hattı projesine Rusya'nın ilgi duyabileceğini aktaran Bilgin (2010: 11), bu durumun Türkiye'nin enerjiyi bir dış politika aracı olarak kullanma çabalarına katkı sağlayacağını belirtmektedir. Proje, Samsun'dan Ünye-Ordu'ya kaydırılmıştır. Fakat proje önce özel sektöre devredilmiş, ardından da rafa kaldırılmıştır (Tozar ve Güzel, 2011: 10). Nitekim boğazların yükünü hafifletebilecek, Kuzey Irak petrollerini de Akdeniz'e taşıyabilecek olan projeye hayata geçirilememiştir. Bilgin'e (2010: 13) göre yeterli doğal gaz depolama alanı olmaması ve Rusya ile ithal edilen doğal gazın ihraç edilmeyeceğine dair yapılan anlaşmalar Türkiye'nin enerjide merkez ülke olma ideali önünde zorluk teşkil etmektedir. Doğal gaz depolama kapasitesini geliştirmeyi arzulayan Türkiye, enerji alanında hem bölgesel hem de küresel bir aktör olmayı hedeflemektedir. Bu kapsamda Tuz Gölü Doğal Gaz Yeraltı Depolama Tesisi 'nin kapasitesinin 2028 yılına kadar 8,8 milyar metreküpe çıkarılması planlanmaktadır (Kabakçı, 2023). Türkiye, Tuz Gölü altındaki depolama kapasitesini artırma çalışmaları olumlu sonuçlandığı takdirde, Almanya ve İtalya'nın ardından Avrupa'nın üçüncü en büyük depolama alanına sahip olacaktır. Böylelikle Türkiye'nin enerji transferinde elinin güçleneceği açıkça ifade edilebilir.

Türkiye'nin doğal gaz merkezi olma girişimleri, Ukrayna çatışmasının ardından Rusya tarafından da desteklenebilir hale gelmiştir. Avrupa devletlerinin Rus gazına olan bağımlılığını azaltması, Rusya'nın da enerji ihracat stratejisini yenilemeye itmiştir. Avrupa pazarı için en uyumlu partnerlerden biri olarak halihazırda çeşitli projelerde iş birliği içerisinde olduğu Türkiye ön plana çıkmaktadır. Türkiye hem coğrafi konumu hem de mevcut enerji altyapısı ile Rusya'nın stratejik hedeflerine uyum sağlayabilir (Fraser, 2022). Türkiye'nin Rus gazına bağımlılığını artırma riskine sahip olsa da Avrupa'daki tedarikçi ağının Türkiye üzerinden sağlanması elini güçlendirebilir. Avrupa açısından değerlendirildiğinde ise Rus enerjisine olan bağımlılığı azaltmaya yönelik politikalar gündemdedir. Ayrıca projenin altyapısının enerji talebini sağlayabilecek düzeye gelmesi ciddi miktarda yatırım ve zaman gerektirmektedir. Bu sebeplerle Avrupa'nın projeye çok istekli olmayacağı düşünülebilir.

Türk-Rus ilişkileri tarih boyunca dalgalı bir yapıda olmuştur. Grigoriadis ve Gheorhge (2022: 3), Mavi Akım ve Türk Akım gibi mega projelerin hayata geçirilmesiyle önemli miktarda doğal gazın Türkiye doğal gaz piyasasına girişinin Rusya'nın hegemonik konumunu pekiştirdiğini belirtmektedir. Karbondan arındırma ve yenilenebilir enerji kaynaklarına geçiş, Türkiye'ye Rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltma fırsatı verirken, nükleer enerji alanındaki Türk-Rus iş birliği ise enerji ilişkilerine yeni bir boyut kazandırmıştır. Grigoriadis ve Gheorhge (2022: 4), Rusya'nın Akkuyu'da inşa ettiği nükleer enerji santralinin beklenen yaşam döngüsü göz önüne alındığında önümüzdeki altmış yıl boyunca iki ülkeyi birbirine bağlayacağını iddia etmektedir. Ancak, Türkiye'nin Rusya ile kurduğu nükleer enerji iş birliği ABD'yi rahatsız edebilir ve iki ülke ilişkilerinde yeni gerilim hatlarının ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilir. Bununla birlikte, projenin finansörü olan Rus tarafının yaklaşık 20 milyar dolara mal olan nükleer santralden üretilen elektriği düşük fiyattan satamayacağını belirten Grigoriadis ve Gheorhge (2022: 12), Akkuyu nükleer güç santralinden çevre açısından daha güvenli olan yenilenebilir enerji kaynakları tarafından ikame edilmiş olsa daha ucuz bir şekilde aynı enerjinin elde edilebileceğini iddia etmektedir.

Sonuç olarak, söz konusu ülkeler arasında son dönemde yoğun olarak gerçekleşen enerji iş birliğinde iki ülkenin de karşılıklı ekonomik ve teknolojik çıkarları ile bağımlılık seviyesinin belirleyici olduğu göz ardı edilemez. Türkiye'nin hayata geçirdiği ya da proje aşamasında olan petrol ve doğal gaz boru hatları ülkenin jeopolitik konumunu ve enerjide merkez ülke olma idealini kuvvetlendirmektedir. Ancak ilgili projelerin toplam enerji ithalatının halihazırda yaklaşık %60'nın yapıldığı Rusya ile yürütülmesi, enerji hususunda Rusya'ya olan bağımlılığı daha da arttırmakta ve enerji arz güvenli açısından risk taşımaktadır. Diğer taraftan, Rus gazının Avrupa ve Akdeniz pazarlarıyla buluşabilmesi açısından en uygun rota Türkiye'den geçmektedir. Bu durum Türkiye'nin enerjide merkez ülke olma idealinin önünü açmakta ve enerjinin bir dış politika aracı olarak kullanılabilmesi açısından Türkiye'nin elini güçlendirmektedir. 2010 yılında anlaşması yapılan ve 2023 yılında hayata geçirilen Akkuyu nükleer güç santralinin Türkiye'ye bir nükleer teknoloji transferinin yaşanması bakımından önemi göz ardı edilemez. Ancak yaklaşık 20 milyar dolara mal olan ve yap-işlet-devret modeliyle gerçekleştirilen bu projenin tamamen bir Rus şirket tarafından işletilecek olması, özellikle ilk aşamada Türkiye'nin çok müdahil olamayacağı bir süreci de beraberinde getirecektir. Ayrıca, Rus şirketin oldukça maliyetli olan bu işletmeden üretilecek enerjiye karını da ekleyeceği dikkate alındığında Türkiye'ye çevre açısından da daha güvenilir olan rüzgâr ve güneş gibi yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edilebilecek elektrikten daha yüksek bir fiyata satış gerçekleştireceği öngörülmektedir.

Diğer taraftan, ilerleyen süreçte işletme nihayetinde Türk tarafına devredileceğinden enerji envanterine nükleer enerjiyi de ekleyecek olan

Türkiye'ye enerji çeşitliliği bağlamında fayda sağlayacaktır. Proje aşamasında olan Sinop nükleer güç santralinin inşasının da bir Rus devlet şirketi tarafından yapılması durumunda ülke enerji sektöründe gittikçe Rusya'ya bağımlı hale geleceğinden ciddi anlamda enerji güvenliği risk altına girecek ve Türkiye karşısında dış politikada Rusya'nın enerjiyi bir baskı aracı olarak kullanmasının önünü açabilecektir.

Nitekim uluslararası ilişkiler literatüründe devletlerin enerji zenginliklerini başka devletler üzerinde siyasi bir baskı unsuru olarak kullanabildikleri örnekler mevcuttur. Rusya ise bu örneklerinin en önemlisini teşkil etmektedir. Rusya gibi enerji zengini bir ülkenin kendi çıkarlarını Türkiye ve AB ülkeleri gibi enerji ithal eden ülkelere karşı bir pazarlık aracı ya da baskı unsuru olarak gördüğü ve enerji kaynaklarını dış politika amaçlarını gerçekleştirmek için bir araç olarak kullandığı gerçeğini göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Zira doğal kaynak milliyetçiliği ekonomik saiklerle başlayan ilişkilerin politik açıdan bir baskı unsuruna dönüşebileceğine vurgu yapmaktadır. Nitekim, literatürde Resource Nationalism olarak kullanılan doğal kaynak milliyetçiliği en anlaşılır biçimde Ian Bremmer ve Robert Johnston tarafından tanımlanmıştır. Bremmer ve Johnston (2009: 71) bu kavramı "devletlerin sahip oldukları enerji ve maden sektörlerini hem ulusal hem de uluslararası arenada siyasi ve ekonomik yönden kontrol sahibi olmak amacıyla kullanmaları" şeklinde tanımlamaktadırlar. Yine doğal kaynak milliyetçiliği üzerine araştırmalar yapan Paul Stevens (2008: 5-8) ise bu kavramı "ulusal çıkarlar ve dış müdahale arasında yaşanan bir savaş" olarak tanımlamaktadır. Marshall Goldman'a (2010: 12) göre ise bu kavram, petrol ve gaz gibi kaynaklara sahip ülkelerin daha otoriter bir kimliğe bürünerek enerji politikalarını devletçi bir anlayış ile uygulaması şeklinde ifade edilmektedir. Başka bir ifadeyle, doğal kaynaklar bakımından zengin olan ülkeler, ulusal çıkarlarını realize etmek amacıyla enerji kaynaklarını dış politika amaçlarını gerçekleştirmek için bir araç olarak kullanmaktadırlar (Yılmaz, 2017: 114).

Doğal kaynak milliyetçiliğini yalnızca enerji kaynaklarına sahip olmak değil, aynı zamanda devletlerin güçlerini ve etkinliklerini arttırmak olarak değerlendiren Pınar İpek (2012: 230), son yıllarda enerji zengini ülkelerin uyguladıkları politik baskılardan bahsetmektedir. Yukarıda da bahsedildiği üzere bu durumun en büyük örneklerinden biri Rusya'dır. Çünkü doğal kaynak zengini olan Rusya devleti sahip olduğu doğal gaz ve petrolü tedarikçisi olduğu ülkeler üzerinde bir baskı unsuru olarak kullanabilmektedir (Yılmaz, 2017: 106). Bu açıdan bakıldığında Türkiye, Rusya devletinin uyguladığı doğal kaynak milliyetçiliğine maruz kalabilir. Özellikle Rusya ile son yıllarda olan enerji iş birliği düşünüldüğünde Faus'un (2021) da bahsettiği üzere böyle bir baskı ihtimali yadsınamaz niteliktedir. Enerji çeşitliliği sağlamak olası bir bağımlılığın en büyük çözümüdür.

Ab ile Enerji İlişkileri

Türkiye-AB ilişkilerinde enerji meselesi giderek önemli bir konuma gelmektedir. Özellikle 2014 Ukrayna Krizi ve Rusya'nın iddialı dış politika duruşu nedeniyle, bazı Doğu-Orta Avrupa üye ülkeleri, Moskova'nın enerji gücünü siyasi tavizler elde etmek için kullanabileceğinden tedirgin olmuşlardır (Siddi, 2019: 127). Şubat 2022'de Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik işgal girişimi ile Avrupa, enerji arzı güvenliğinde Rusya'nın partnerliğine önemli ölçüde bağımlı olmanın sıkıntılarıyla yüzleşmek zorunda kalmıştır. Bu bağlamda Avrupa'nın Türkiye ile enerji alanındaki iş birliğinin geliştirilmesi gerektiği ifade edilebilir. Çünkü Türkiye coğrafi konumunun avantajını kullanarak Avrupa pazarı için bir geçiş ülkesi olmayı arzularken, AB enerji arzı güvenliği için kaynaklarını çeşitlendirmeyi hedeflemektedir (Roberts, 2004: 21). Dolayısıyla her iki tarafında kazançlı çıkabileceği bir denklem oluştuğu ileri sürülebilir. AB, Türkiye'nin komşularıyla olan enerji iş birliğini ve ortaklıklarını teşvik etmenin yanı sıra çeşitli biçimlerde şekillendirmede de önemli bir rol oynadığı ifade edilebilir.

AB-Türkiye ilişkilerinin hayati noktalarından biri enerji sektöründe iş birliği ve ortaklıkları olarak görülebilir. Türkiye'nin Avrupa, Orta Doğu ve Orta Asya'daki büyük enerji üreticileri ve tüketicileri arasında bir enerji transit ülkesi olarak stratejik konumu, ülkeyi AB'nin enerji güvenliğinde kilit bir aktör haline getirmektedir. AB, Türkiye'nin bir enerji transit merkezi olarak rolünü desteklemekte ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya güvenilir ve güvenli enerji akışı sağlamak için çalışmaktadır (Harunoğulları, 2020: 177). AB, bölgedeki enerji iş birliğini ve projelerini teşvik etmek için mali destek ve teknik yardım sağlamaktadır. Buna, enerji sektöründe altyapı yatırımlarını, kapasite geliştirmeyi, politika reformlarını ve araştırma-geliştirmeyi destekleyen Katılım Öncesi Yardım Aracı ve Avrupa Komşuluk Aracı gibi finansman programları da dahildir (AB Başkanlığı, 2023).

Türkiye-AB ilişkilerinde enerji alanında -özellikle doğal gaz- iş birliği tarafların karşılıklı çıkarlarına dayanmaktadır. Bu ilişkilerin temelinde de Türkiye'nin kazançlı çıkmayı arzuladığı boru hatları projelerinin bulunduğu ifade edilebilir. Nabucco ve Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Projesi (TANAP), Avrupa ile Türkiye arasında görüşülen projeler arasındadır. Rusya'nın Avrupa'ya enerji nakli için yeni projeler ortaya koyması, boru hatlarının inşasına ilişkin problemlerin ortaya çıkması ve enerji kaynağı ülkelerin tedariğinde soru işaretlerinin yer alması nedeniyle Nabucco hayata geçirilememiştir (Tagliapietra ve Zachmann, 2015: 4), ancak TANAP projesi bitmiş ve gaz akışına başlanmıştır. Türkiye'de 20 il üzerinden geçerek Yunanistan'a ulaşan hat, Avrupa'ya doğal gaz aktaran Trans-Adriyatik Boru Hattı (TAP) ile birleştirilmiştir. AB'nin doğal gaz arzını çeşitlendirmesine katkı sunan proje, Azerbaycan'ı AB'nin gaz arzı sağlayan ülkelerinden biri haline getirmektedir (TANAP, 2024).

TANAP ve TAP'ın birleşmesi ile Azerbaycan, AB ve Türkiye arasında yakınlaşma ve iş birliğinin gelişmesinin olası olduğu ifade edilebilir. Ayrıca TANAP'ın kapasitesinin yıllar içerisinde artırılması Türkiye'nin de elini güçlendirmektedir. Çünkü halihazırda ülkedeki doğal gaz pazarının en büyük paydaşları olan Rusya ve İran'a bağımlılığını azaltma potansiyeline sahiptir. Nitekim SOCAR başkanı Elchin Ibadov, 2024 yılında toplamda 73,54 milyar m^3 Azerbaycan gazının TANAP üzerinden taşındığını; bu miktarın 30,8 milyar m^3'ü Türkiye'ye, 42,74 milyar m^3'ü Avrupa'ya gönderildiğini vurgulamıştır (Guliyeva, 2025). Bu durum TANAP'ın sadece AB için değil Türkiye için de ne kadar önemli bir alternatif kaynak olduğunu göstermektedir.

AB, Avrupa'ya gaz tedarik yollarını ve kaynaklarını çeşitlendirmeyi amaçlayan Güney Gaz Koridoru gibi çeşitli girişimlerle Türkiye ile komşu ülkeler arasındaki enerji iş birliğini ve ortaklıklarını teşvik etmektedir. Güney Gaz Koridoru, Avrupa'ya gaz tedarik kaynaklarını ve rotalarını çeşitlendirmenin yanı sıra Rusya'ya bağımlılığı azaltmayı amaçlayan bir girişimdir. Güney Gaz Koridoru, Azerbaycan da dahil olmak üzere Hazar Denizi bölgesinden Türkiye üzerinden Avrupa'ya gaz taşımak için boru hatlarının ve altyapının geliştirilmesini içermektedir (Siddi, 2019: 129-130). Türkiye halihazırda bu proje ile 6 milyar metreküp doğal gazı kendi ülkesi için kullanırken 10 milyar metreküplük kısmını da Avrupa'ya göndermektedir. Projenin kapasitesinin iki katına çıkarılması planlansa da kısa sürede Azerbaycan'ın ek olarak 5 milyar metreküpten fazla katkıda bulunması mümkün gözükmemektedir (Anadolu Ajansı, 2022). Türkiye, Güney Gaz Koridoru girişiminde transit ülke olarak çok önemli bir rol oynamakta ve AB bu girişimin uygulanmasını aktif olarak desteklemektedir. AB, enerji arzı güvenliğini sağlamak ve altyapı projelerinin geliştirilmesini teşvik etmek için bölgedeki ülkeler arasında diyalog ve iş birliğini teşvik etmektedir.

AB, enerji politikalarını koordine etmek ve düzenleyici çerçeveleri uyumlu hale getirmek için Türkiye ve komşu ülkelerle yakın iş birliği içinde çalışmaktadır. Bu koordinasyon, piyasa liberalizasyonunu teşvik etmeyi, yönetişimi iyileştirmeyi, rekabeti teşvik etmeyi ve düzenleyici şeffaflığı arttırmayı içermektedir. AB, Türkiye'nin enerji yönetmeliklerini ve standartlarını birlikle uyumlu kılmayı hedeflemektedir. Enerji yönetmeliklerini uyumlu hale getirmeyi, uyumlaştırılmış ve bütünleşmiş bir enerji piyasasını teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Türkiye-AB arasındaki uyum, sınır ötesi enerji ticaretini kolaylaştırma, enerji güvenliğini artırma ve enerji sektöründeki yatırım ortamını iyileştirebilme potansiyellerine sahiptir. Ayrıca AB, Türkiye'de ve komşu ülkelerde enerji verimliliğini ve yenilenebilir enerji gelişimini desteklemektedir. Enerji verimliliğini artırmayı, sera gazı emisyonlarını azaltmayı ve yenilenebilir enerji kaynaklarının enerji karışımındaki payını artırmayı amaçlayan projeler için destek ve finansman sağlamaktadır (Yorkan, 2009: 34). Bu iş birliği, Türkiye'nin enerji kaynaklarını çeşitlendirme ve fosil yakıtlara olan bağımlılığını azaltma çabalarına da katkıda bulunmaktadır. AB,

enerjiyle ilgili konuları ele almak, anlaşmazlıkları çözmek ve enerji iş birliğini kolaylaştırmak için Türkiye ve komşularıyla siyasi diyalog ve müzakereler yürütmeye devam etmektedir. AB'nin çabaları diyalog, enerji geçişi, altyapı projeleri, piyasa entegrasyonu ve ortak enerji politikalarının geliştirilmesi gibi konuları da ele alabilmektedir.

Türkiye, özellikle AK Parti iktidarıyla birlikte komşularıyla köklü ideolojik farklılıklara odaklanmak yerine daha pragmatik ekonomik ve ticari konulara odaklanan bir dış politika izlemiştir. Azerbaycan, Türkmenistan, İran ve Irak gibi Orta Asya ve Orta Doğu ülkeleriyle geliştirilen ilişkiler bu yeni pragmatik ilişkilerin temelini oluşturmuştur. Doğu Akdeniz'de artan faaliyetlerle birlikte Türkiye önemli bir doğal gaz ve petrol merkez ülkesi olma adımlarını atmıştır. Bu bağlamda AB'nin enerji güvenliğini sağlamak için Türkiye ile sıkı enerji iş birliği planları geliştirmesi gerekebilir (Tagliapietra, 2012: 27).

AB ile Türkiye arasındaki enerji ilişkilerinin hiçbir sorunun olmadığı bir alan olduğunu ileri sürmek doğru olmayacaktır. Özellikle Doğu Akdeniz'de karasuları ve deniz sınırları konusundaki anlaşmazlıklar son yıllarda ilişkileri germiş, bölgedeki enerji arama ve üretim faaliyetlerini de etkilemiştir. Komşu ülkelerdeki çatışmalar ve bölgedeki siyasi dinamikler gibi jeopolitik unsurlar da enerji ilişkilerini etkilemiştir. Sonuç olarak AB-Türkiye enerji ilişkileri iki tarafında karşılıklı çıkarlar elde etmeyi hedeflediği bir çerçevede gerçekleşmektedir.

Doğu Akdeniz'de Yaşanan Gelişmeler ve Türkiye'nin Bölgeye Yönelik Enerji Politikası

Türkiye'nin artan enerji talebi ve enerjide Rusya'ya olan bağımlılığı yeni enerji kaynaklarına yönelmesini ve enerji kaynaklarını çeşitlendirmesini zorunlu kılmaktadır. Doğu Akdeniz bölgesi, sahip olduğu önemli doğal gaz rezervleriyle son dönemde siyasi, ekonomik ve jeostratejik dinamiklerin etkisi ile uluslararası ilişkilerin en önemli odaklarından biri olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle, 2000 sonrası Doğu Akdeniz havzasında hidrokarbon yataklarının bilimsel keşfiyle birlikte, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) adanın paydaşı KKTC'yi yok sayarak bölge ülkeleriyle münhasır ekonomik bölge (MEB) anlaşmaları için çalışmalarını artırmıştır. Türkiye ve KKTC ise tüm adayı ilgilendiren konularda GKRY'nin tek taraflı olarak yaptığı anlaşmaların geçersiz olduğunu ifade etmektedir. Yorulmaz (2019: 9-10), Mısır ve İsrail gibi ülkelerin Türkiye ile bir MEB anlaşması yapmalarının bu ülkelere GKRY ile yaptıklarından daha fazla deniz yetki alanı kazandıracağı ve gazın taşınması açısından Türkiye'ye muhtaç olunduğu için Türkiye ile eninde sonunda masaya oturulacağını belirtmektedir. Diğer taraftan, Yorulmaz'a (2019: 15) göre enerjide ithalata bağımlı olan Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de olası bir doğal gaz keşfi enerjide merkez ülke olma politikasına katkı sağlayacak ve Türkiye'yi enerjide kendi kendine yeten bir bölgesel güç haline getirecektir.

Türk-İsrail, Türk-Mısır ilişkilerinin bozulması ve Yunanistan ile yaşanan gerilimler sonucu Türkiye bölgeden soyutlanmış ve kendini bir anda Doğu Akdeniz'de enerji denkleminin dışında bulmuştur. Türkiye'yi denklem dışına iterek GKRY ve İsrail'in ardından son olarak Mısır'ın Zohr havzasında bulunan doğal gazın Avrupa pazarına ulaştırılması için 2019 yılında Yunanistan, Mısır, GKRY, İsrail, Filistin, İtalya ve Ürdün tarafından Doğu Akdeniz Gaz Forumu oluşturuldu. Çelikpala'ya (2022) göre, Doğu Akdeniz gazının Türkiye'yi dışarıda bırakarak uluslararası pazarlara ulaşma olasılığı Türkiye'nin bir enerji merkezi olma politikasına büyük bir darbe vuracaktır. Bu gelişmelere tepki olarak Türkiye 2019 yılında Birleşmiş Milletler'e ilettiği mektupta Doğu Akdeniz bölgesindeki en uzun kıyı şeridine sahip olan ülke olarak kendisinin yok sayılıp ilan edilen hiçbir MEB anlaşmasını tanımayacağını ilan etmiştir. Ayrıca bölgeye sismik araştırma ve sondaj gemilerini göndererek KKTC'nin izin verdiği ve bazı alanlarda GKRY'nin ruhsat verdiği deniz alanlarıyla çakışan bölgelerde doğal gaz arama çalışmaları başlatmıştır. Libya ile deniz yetki alanlarının sınırlandırılması ve iş birliği anlaşması imzalayarak İsrail ve Mısır ile ilişkilerin kısmi olarak düzeltilmesiyle Doğu Akdeniz enerji denkleminde yerini almaya çalışmıştır. Ancak Çelikpala (2022) Türkiye'nin bu adımlarına rağmen, ABD'nin Yunanistan'a artan askeri desteğinin, GKRY'e yönelik uzun yıllardır var olan askeri ambargosunu kaldırmasının ve genel olarak AB ile yaşanan gerginliklerin Türkiye'nin yalnızlığını daha da arttırdığını ifade etmektedir.

Bir başka tartışmalı konu ise fazla gazın Avrupa'ya aktarılmasıyla ilgilidir. Bu noktada üç farklı potansiyel gaz projesi ortaya çıkmıştır: Birincisi, fazla gazın GKRY'de bir LNG istasyonu aracılığıyla taşınması; ikincisi, anakara Yunanistan'a bir açık deniz boru hattıyla taşınması; sonuncu seçenek ise İsrail üzerinden Türkiye'ye bir deniz altı boru hattıyla taşınmasıdır. Bunlardan ilki LNG terminalinin inşaatı, Türkiye ile GKRY arasındaki siyasi anlaşmazlıklar nedeniyle durdurulmuştur. İkinci seçenek, İsrail'den Kıbrıs, Girit ve anakara Yunanistan üzerinden Türkiye'yi atlayarak EastMed adlı bir deniz boru hattının inşa edilmesidir. Bunun için iki olası rota değerlendirilmiştir: Birincisi, 1.200 km açıkta ve 500 km karada Yunanistan ve İtalya'yı birbirine bağlayan hat, diğeri ise 1.550 km açıkta ve 20 km karada Yunanistan ve Bulgaristan'ı birbirine bağlayan hattır. EastMed boru hattı projesi, Avrupa için arz güvenliğini artırabilir ve Yunanistan'a ekonomik faydalar ile enerji teknolojisi bilgileri sağlayabilir. Ancak bunun Yunanistan ile Türkiye arasındaki ciddi kıta sahanlığı anlaşmazlığını daha da alevlendireceği tahmin edilmektedir. Bölgedeki fazla gazı Avrupa'ya ihraç etmek için son seçenek, İsrail'in açık deniz gaz sahalarından Türkiye'ye kadar 500 km'lik bir deniz altı boru hattı inşa etmektir. Ancak GKRY'nin güney kıyısındaki Afrodit sahasında yeni keşifler, hesapları, maliyeti yüksek olmasına rağmen onaylanan EastMed doğal gaz boru hattı projesi lehine değiştirmiştir (Biresselioğlu, 2019). LNG ihracatı, Doğu Akdeniz gazı için daha esnek, ekonomik ve uygulanabilir bir

çözüm olarak görülebilir. Zira ABD de EastMed projesi için sağladığı siyasal desteği, ekonomik ve çevresel kaygıları gerekçe göstererek geri çekmiştir. Bu durum projenin uygulanabilirliğini zora sokmuştur. Diğer taraftan, Biresselioğlu'na (2019: 130) göre, Doğu Akdeniz'deki optimal senaryo, sıfır toplamlı bir oyundan ziyade, tüm tarafların haklarının tamamen tatmin edildiği pozitif toplamlı bir oyunu gerektirmekte olup böyle bir sonuca ulaşmak için Türkiye'nin adil bir şekilde matrise dahil edilmesi gerekmektedir.

Tanchum (2021: 83) ise Doğu Akdeniz doğal gazının pazarlanması için hala en uygun seçeneğin Mısır merkezli bir LNG tesisi olduğunu iddia etmektedir. AB'ye doğal gaz nakletmek amacıyla İsrail, Kıbrıs ve Mısır'dan Yunanistan'a kadar uzanacak 1250 km'lik bir boru hattı inşası ticari olarak sürdürülemez. Çünkü halihazırda Doğu Akdeniz'de keşfedilen doğal gazdan beklenen arz fazlası bu denli büyük ölçekli bir boru hattının yapımını gerektirecek bir büyüklüğe sahip değildir. Yine Tanchum'a (2021: 83) göre Doğu Akdeniz gazı Akdeniz Havzasında bir pazara sahip olacak ve Akdeniz dışındaki tedarikçilere göre nakliye maliyetlerinde rekabet avantajına sahip olacaktır. Bununla birlikte, son dönemde Türkiye'nin Mısır, İsrail ve Yunanistan'la yeni diyalog girişimlerinde bulunması Türkiye'nin Doğu Akdeniz gazının Doğu Akdeniz Gaz Forumu başlığı altında pazarlanmasına katılması için bir fırsat penceresi sunmaktadır. Mevcut durumda, Akdeniz İçin Birlik gibi Doğu Akdeniz'deki tüm tarafların üye olduğu bir forum, bu sonuca ulaşmayı kolaylaştırabilir. Tanchum'a (2021: 80) göre, Türkiye'nin Doğu Akdeniz doğal gazının pazarlanmasına katılması için bir yol belirlemek, Yunanistan-Türkiye deniz sınırı anlaşmazlığının ve Kıbrıs sorununun müzakere yoluyla çözülmesine yönelik ilerlemeyi baltalayan önemli bir zorluğu ortadan kaldıracaktır. Enerji iş birliğinde şikayetlerin paydaş çıkarlarıyla yer değiştirmesi, tüm tarafların bu kalıcı anlaşmazlıklara çözüm bulması için bir teşvik sağlayabilir (Tanchum, 2021).

Son 20 yılda Türkiye'de iktidarın hükumet programlarına bakıldığında, enerji alanında dışa bağımlılığın azaltılmasının ve enerji çeşitliliğinin arttırılma vizyonu ile enerji arz güvenliğinin önemine vurgu yapıldığı görülmektedir. Ülkenin büyüyen ekonomisi de dikkate alındığında bir yandan artan enerji ihtiyacının karşılanması gerekmektedir. Diğer yandan enerjide büyük oranda dışalıma bağlı olan ülke ekonomisinde dış ticaret açığının azaltılması ve uluslararası enerji şoklarından korunabilmek için yeni enerji kaynaklarının da enerji envanterine eklenmesi ekonominin istikrarlı ve sürdürülebilir bir şekilde büyümesi açısından önem arz etmektedir. Ancak, Türkiye özellikle 2000 yılından itibaren Doğu Akdeniz'de keşfedilen zengin doğal gaz kaynaklarına rağmen rasyonel politikalar izleyerek bölgede etkili bir aktör olarak ortaya çıkma noktasında geç kalmıştır. Bu gecikmenin nedeni özellikle, iktidara geldiği ilk yıllarda AK Parti'nin idealist AB vizyonu ve Kıbrıs sorununun barışçıl yollarla çözülmesi noktasında ortaya koyduğu irade olarak belirtilebilir. Nihayetinde, GKRY 1982 Uluslararası Deniz Hukuku

Sözleşmesinin "adaların deniz yetki alanlarının anakara ülkeleri ile eşit olamayacağı ve hakça paylaşım" (Sali, 2022) ilkelerine aykırı olarak bölge ülkeleriyle deniz yetki alanlarının sınırlandırılması anlaşmaları imzalayıp hem hak ettiğinden daha fazla deniz alanı elde etmiş hem de bu alanlarda uluslararası şirketleri yetkilendirerek doğal gaz keşfetmiştir. Bu sırada Türkiye, Suriye ve Mısır gibi Orta Doğu ülkelerinde yaşanan halk hareketleriyle meşgul edilmiş ve bu ülkelerle MEB anlaşması imzalayamamıştır. Ancak, 2012'den itibaren Türkiye daha realist bir politika izleyerek ve sert gücünü kullanarak bölgede yapacağı doğal gaz araştırma faaliyetleri için sismik arama ve sondaj gemilerin alımına başlamış ve 2019'dan bu yana da bölgede doğal gaz arama çalışmalarını yoğun bir biçimde devam ettirmiştir.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de halihazırda keşfettiği bir doğal gaz kaynağı bulunmamakla birlikte bölgede GKRY, Mısır ve İsrail'in keşifleri sonrası oluşan enerji iş birliğinin içerisinde bulunması enerjide merkez ülke olma vizyonuna katkı sağlayacaktır. Doğu Akdeniz'de bu denizin en uzun kıyı şeridine sahip Türkiye'nin oyun dışına itilmesiyle kurulacak bir enerji forumunun başarılı olmasının gerçekçi olmadığı söylenebilir. Bununla birlikte, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de var olması, olası bir doğal gaz keşfi veya Doğu Akdeniz Gaz Forumuna katılması noktasında bölgede oluşturacağı bir iş birliği mekanizmasının ortaya çıkması, Türkiye'nin jeopolitik önemini arttırarak hem enerjide tek bir kaynağa bağımlılığını azaltacak hem de kazan kazan prensibiyle Kıbrıs sorununun çözülmesi, KKTC'nin tanınması ve Yunanistan ile ilişkileri düzeltilmesi adına önemli bir yol açabilecektir.

Sonuç

21. yüzyılın en önemli sorunlarından biri olan enerji ve enerji güvenliği, küresel sistemdeki küçük-büyük fark etmeksizin bütün ülkelerin ekonomik ve stratejik açıdan gelişmeleri ve kalkınmaları için en önemli meselelerden biridir. Her gün dünyanın farklı bir coğrafyasında yeni bir enerji kaynağı bulunsa da dünyadaki enerji kaynaklarının hızla tükendiği bilinmektedir. Gerek petrol ve doğal gaz gibi enerji kaynaklarının azalmaya başlaması gerekse yaşanan savaşlar ve petrol krizleri enerji güvenliği konusunda ciddi endişelerin yaşanmasına yol açmaktadır. Bu nedenle ülkeler, günümüzde alternatif enerji kaynaklarına yönelmeye başlamışlardır. Yalnızca ABD, Çin ve Rusya gibi küresel aktörler değil, AB ülkeleri ve Türkiye gibi ülkeler de alternatif enerji kaynaklarına yönelerek enerji konusunda kendi kendilerine yetebilmek için politikalar belirleyip stratejiler geliştirmektedirler.

Türkiye'nin de dahil olduğu birçok ülke zamanla yenilenebilir enerji kaynakları ortaya çıkarıp kullanmaya başlamışlardır. Ancak özellikle Türkiye merkeze alınacak olunursa bu çalışmaların yeterli nitelik ve nicelikte olmadığı söylenebilir. Zira Türkiye'nin enerji güvenliği ve komşularıyla ilişkileri meselelerinde zorlukları ve fırsatları ele almak, yerel kaynak geliştirme, bölgesel iş birliği ve uluslararası ortaklarla etkileşimi dengeleyen kapsamlı

bir yaklaşım gerektirmektedir. Türkiye bu stratejileri izleyerek, daha esnek ve sürdürülebilir bir enerji geleceği sağlayabilirken, bölgesel enerji güvenliğine ve daha geniş bağlamda iş birliğine katkıda bulunabilir. Bu bağlamda Türkiye, enerji güvenliğini artırmak için enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesine öncelik vermeli, yenilenebilir enerji kaynakları da dahil olmak üzere yerli kaynaklara yatırım yapmalı ve enerji verimliliğini artırmalıdır. Enerji altyapısının güçlendirilmesi ve bölgesel enerji iş birliğinin teşvik edilmesi, daha güvenli ve esnek bir enerji ortamına da katkıda bulunacaktır.

Türkiye'nin Rus doğal gazına olan bağımlılığının son yıllarda arttığı görülmektedir. Bu bağımlılığın hem avantajları hem de zorlukları bulunmaktadır. Bir yandan Rusya, istikrarlı ve tutarlı bir arz sağlayan Türkiye için güvenilir ve önemli bir enerji tedarikçisi olmaya devam etmektedir. Öte yandan, yoğun bir bağımlılık ilişkisi, çeşitlendirme, fiyat oynaklığı ve potansiyel jeopolitik risklerle ilgili endişeleri artırmaktadır. Bununla birlikte siyasi gerginlikler ve jeopolitik çıkar çatışmaları, iki ülkenin enerji ilişkilerini de zaman zaman zorlamaktadır. Siyasi çıkarlar üzerindeki farklılıklar, komşu bölgelerdeki çatışmalar ve farklı stratejik öncelikler enerji ortaklığında aksamalara veya anlaşmazlıklara yol açabilmektedir. Türkiye enerji güvenliğini güçlendirmeye çalışırken, enerji kaynaklarını çeşitlendirmek ve Rusya gibi kilit enerji tedarikçileri ile yapıcı ilişkileri sürdürmek arasında bir denge kurmak hayati önem taşımaktadır. Diyalog, iş birliği ve pragmatik bir yaklaşım, iki ülke arasındaki enerji ilişkisindeki zorlukların üstesinden gelmek ve fırsatları en üst düzeye çıkarmak için kilit öneme sahip olacaktır.

Türkiye'nin komşularıyla ilişkileri, enerji güvenliğinin şekillenmesinde kritik bir faktördür. Güney Gaz Koridoru gibi girişimler, enerji geçişi ve çeşitlendirmesinde bölgesel iş birliği potansiyelini göstermektedir. Bununla birlikte, jeopolitik gerilimler ve enerji kaynakları üzerindeki anlaşmazlıklar, istikrarlı enerji akışlarını sağlamak ve elverişli bir yatırım ortamını teşvik etmek için diplomatik angajman ve çatışma çözümüne duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin AB üyeliği meselesi de AB ve komşu ülkelerle olan enerji ilişkilerini etkilemektedir. Enerji politikalarını ve düzenlemelerini AB standartlarıyla uyumlu hale getirmek ve enerji diyaloglarına girmek, Avrupa enerji piyasasına entegrasyonu kolaylaştırırken, enerji güvenliğini artırma ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etme hususlarında da katkıda bulunabilir. Son olarak, Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin enerji denkleminde kendine yer edinmesi halinde mevcut hükumetin enerji politikalarına paralel olarak, enerjide merkez ülke olmanın yolunu açmaya katkı sunacağı düşünülebilir.

Sonuç olarak bu çalışma, enerji güvenliğinin küresel, bölgesel ve yerel düzeylerde günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası olduğunu vurgulamaktadır. Ekonomik ve sosyal kalkınmanın önemli bir bileşeni, sürdürülebilir kalkınmanın temel bir faktörü ve ülkeler için ulusal ve uluslararası politikaların

stratejik bir belirleyicisi olarak değerlendirmektedir. Bu durum, Türkiye'nin enerji güvenliği sorunlarını ele alırken yerel kaynakları, ithalat bağımlılığını, jeopolitik dinamikleri ve bölgesel iş birliğini dikkatle değerlendirmesi gerektiğinin altını çizmektedir.

Sonuç olarak, çalışmamız Türkiye'nin bir yandan enerji sektörünü geliştirmesinin ve komşularıyla yapıcı enerji ilişkilerini konsolide etmesinin bir zorunluluk olduğunu ortaya koyarken, diğer yandan, bu çabaların sürdürülebilir, çeşitlendirilmiş ve güvenli bir enerji geleceği sağlamak için oldukça önemli olduğu gerçeğini kabul etmektedir. Türkiye'nin enerji güvenliği bağlamında Rusya ve AB ile enerji ilişkilerinin enerji güvenliği ve doğal kaynak milliyetçiliği kavramları ile değerlendirmeye çalışan bu çalışma, özellikle Türkiye'nin enerji güvenliğinin önündeki potansiyel risklere odaklanmaktadır. Türkiye'nin enerji arzı güvenliğinde ve bağımsızlığında karşılaşabileceği potansiyel riskler nelerdir? AK Parti dönemindeki enerji politikaları nasıl şekillenmiştir? Türkiye'nin AB ile enerji iş birliği nasıl şekillenmektedir? Türkiye'nin Rusya ile enerji iş birliğinin potansiyel avantajları ve riskleri nelerdir? Doğu Akdeniz'deki son gelişmeler Türkiye'nin enerji ilişkilerini nasıl etkilemiştir? gibi sorulara aranan cevaplar neticesinde şöyle bir sonuca ulaşılmıştır: Türkiye'nin enerji güvenliğini sağlamak için enerji kaynaklarını çeşitlendirmesi ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapması bir zorunluluktur. Enerji altyapısının güçlendirilmesi ve bölgesel iş birliğinin teşvik edilmesi neticesinde enerji arzı güvenliği konsolide edilecektir.

Kaynaklar

Altunyuva, F. B. (2021). Çok Boyutlu Bir Kavram Olarak Enerji Güvenliği: Türkiye'de Enerji Güvenliği Alanındaki Politika Yapıcı Aktörlerin Rolü, Doktora Tezi, İstanbul, Maltepe Üniversitesi.

Altun, Y., ve İşleyen, Ş. (2018). Bazı OECD Ülkelerinde Yenilenebilir Enerji Kaynaklarından Elektrik Üretimine Yönelim Üzerine Ampirik Bir Çalışma. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *22*(3), 1577-1590.

Anadolu Ajansı. (2022). "Gaz Tedarikinde Köşeye Sıkışan AB'nin Kaynak Arayışında Güney Gaz Koridoru Öne Çıkıyor" https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/gaz-tedarikinde-koseye-sikisan-abnin-kaynak-arayisinda-guney-gaz-koridoru-one-cikiyor/2751651(Erişim Tarihi 03.03.2024)

Avrupa Birliği Başkanlığı. (2023). "TR-AB Mali İşbirliği" https://www.ab.gov.tr/tr-ab-mali-isbirligi_5.html (Erişim Tarihi 01.01.2024)

Aydın, A. (2016). Türkiye ile Rusya Arasındaki Doğalgaz İşbirliğinin Türkiye'nin Enerji Güveliğine Etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 9(43), 744-755.

Bilgin, M. (2010). Turkey's Energy Strategy: What Difference Does It Make to Become an Energy Transit Corridor, Hub or Center?, *UNISCI Discussion Papers*, 23, 113-128.

Bilgin, M. (2012). *Türkiye'nin Enerji Güvenliği ve Bölgesel İlişkileri*. XXI. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi içinde (ss. 779-800). Sönmezoğlu, Özgür Baklacıoğlu ve Terzi (Ed.). İstanbul: DER Yayınları.

Bilgin, M. (2017). The Shale Revolution and Beyond: Has Turkey Faced the Consequences of US Energy Transition?. *Perceptions: Journal of International Affairs*, *22*(2), 4-30.

Biresselioğlu, M. E. (2019). Clashing Issues in the Eastern Mediterranean: What About Turkey? *Insight Turkey*, 21(4), 115-134.

Bremmer, I ve Johnston, R. (2009) "The Rise and Fall of Resource Nationalism," Survival, Vol. 51, No. 2, April, ss. 149-158.

Caşın, M. H., Nifti, E. ve Gücüyener, A. (2015). *Kritik Enerji Altyapı Güvenliği El Kitabı*. Hazar Strateji Enstitüsü.

Çelikpala, M. (2022). "Doğu Akdeniz'de İşbirliğini Enerji Üzerinden Okumak", *Panorama*, https://www.uikpanorama.com/blog/2022/10/10/hbv1/ (Erişim Tarihi 09.02.2024)

Christie, E. H., Franco, J., Urban, W ve Wirl, F. (2010). China's foreign oil policy: genesis, deployment and selected effects, *FIW-Research Reports,* No. 2009/10-03, FIW - Research Centre International Economics, Vienna

Çoban, O., ve Kılınç, N. Ş. (2016). Enerji Kullanımının Çevresel Etkilerinin İncelenmesi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (33), 589-606.

Daily Sabah. (2023). Türkiye Launches Black Sea Gas Deliveries in Historic Milestone. https://www.dailysabah.com/business/energy/turkiye-launches-black-sea-gas-deliveries-in-historic-milestone (Erişim Tarihi 01.02.2024)

Demirbaş, A. (2003). Energy and Environmental Issues Relating to Greenhouse Gas Emissions in Turkey. *Energy Conversion and Management*, *44*(1), 203-213.

Erdem, K. ve Şenel, M. C. (2013). Dünyada ve Türkiye'de Enerji Durumu-Genel Değerlendirme. *Mühendis ve Makina*, *54*(639), 32-44.

European Commission. (2014). European Energy Security Strategy. Brussels. s.2. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0330 (Erişim Tarihi 02.02.2024)

Faus, P. (2021). The Impact of AKP's Nuclear Policy on Turkey's (Energy) Security (Master's Thesis), *Masaryk University Department of International Relations and European Studies, Faculty of Social Studies*.

Fraser, S. (2022). "No waiting": Turkey, Russia to act on Putin's gas hub offer. *The Independent*. https://www.independent.co.uk/news/world/americas/us-politics/vladimir-putin-ap-recep-tayyip-erdogan-turkey-russia-b2202773.html (Erişim Tarihi 24.11.2024)

Haghighi, S. S. (2007). Energy Security: The External Legal Relations of the European Union with Major Oil and Gas Supplying Countries. United Kingdom: Hart Publishing.

Harunoğulları, M. (2020). Enerji Dağıtım Merkezi Perspektifinden Türkiye'nin Enerji Jeopolitiği. *Mukaddime*, *11*(1), 177-211.

Hatipoğlu, E. (2019). Enerji Güvenliği, Güvenlik Yazıları Serisi, No: 44, Kasım. DOI:10.13140/RG.2.2.30702.56643 (Erişim Tarihi 21.02.2024)

Goldman, I. M. (2008). *Petrostate: Putin, Power and the new Russia*, Oxford University Press, Oxford.

Göral, E. (2023). The Impact of Energy Security on Turkish Foreign Policy. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi,* XIV(I), 88-103.

Guliyeva, V. (2025). "Azerbaijani gas transport via TANAP hits over 73 billion cubic meters by 2024 year-end". caliber.az. (Erişim Tarihi 01.08.2025)

Independent Türkçe. (2024). "Rus gazetesi: Türkiye, Rusya'dan kömür alımını artırıp doğalgaz ithalatını azalttı" (Erişim Tarihi 15.03.2024)

International Energy Agency. (2021). *Turkey 2021 Energy Policy Review*. IEA.

International Energy Agency. (2024). Energy System of Türkiye. https://www.iea.org/countries/turkiye (Erişim Tarihi 13.03.2024)

International Energy Security: Common Concept for Energy Producing, Consuming and Transit Countries. pp. 1-28, https://www.energycharter.org/fileadmin/DocumentsMedia/Thematic/International_Energy_Security_2015_en.pdf (Erişim Tarihi 11.03.2024).

İpek, P. (2012). "Enerji Güvenliğinin Ekonomi Politiği ve Türk Dış Politikası", Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikası'nın Analizi Cilt I, (Der) Ertan Efea gil ve Rıdvan Kalaycı, Nobel Yayıncılık, Ankara.

Kabakçı, F. (2023). "Türkiye'nin doğal gaz depolama kapasitesi 13,4 milyar metreküpe çıkacak". *Anadolu Ajansı*. https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turkiyenin-dogal-gaz-depolama-kapasitesi-13-4-milyar-metrekupe-cikacak/3076742 (Erişim Tarihi 18.03.2024)

Koulouri, A. ve Mouraviev, N. (2019). *Energy Security Policy Challenges and Solutions for Resource Efficiency*. Switzerland: Palgrave Macmillan.

KPMG Türkiye. (2023). *Enerji Sektörel Bakış 2023*. İstanbul.

Kruyt, B., Vuuren, D.P., Vries, H. J. M,. Ve Groenenberg, H. (2009). "Indicators for energy security", *Energy Policy Elsevier,* 37(6), 2166–2181.

Özev, M. H. (2017). *Küresel Denklemde Türkiye'nin Enerji Güvenliği*. SETA.

Özdemir, B. Z. (2024). *Türkiye'nin Petrol Üretimi ve Gabar Petrolü*. SETA. https://www.setav.org/odak/odak-turkiyenin-petrol-uretimi-ve-gabar-petrolu (Erişim Tarihi 20.11.2024)

Roberts, P. (2014). *The End of Oil: On the Edge of a Perilous New World*. New York: Houghton Mifflin Company.

Roberts, J. (2004). The Turkish Gate: Energy Transit and Security Issues. *Turkish Policy Quarterly, 3*(4), 17–45.

Sali, Ö. M. (2022). Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Doğu Akdeniz Adaları. *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi*, *5*(1), 38-61.

Selçuk, I. Ş. (2010). *Küresel Isınma, Türkiye'nin Enerji Güvenliği ve Geleceğe Yönelik Enerji Politikaları*. Ankara: Ankara Barosu Yayınları.

Siddi, M. (2019). The EU's Botched Geopolitical Approach to External Energy Policy: The Case of the Southern Gas Corridor. *Geopolitics*, 24(1), 124-144.

Stevens, P. (2008). "National Oil Companies and International Oil Companies in the Middle East: Under the Shadow of Government and the Resource Nationalism Cycle," Journal of World Energy Law & Business, Vol. 12, No. 1, ss. 5-30.

Şahin, M. O. ve Şahin, S. (1980 .(2017 Sonrası Hükümet Programlarında Türkiye'nin Değişen Enerji Politikaları, *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(13), 72-82.

Tagliapietra, S. (2012). The Rise of Turkey and the New Mediterranean Challenges and Opportunities for Energy Cooperation in a Region in Transition.

Tagliapietra, S., ve Zachmann, G., (2015). *Designing A New EU-Turkey Strategic Gas Partnership*, Bruegel Policy Contribution.

TANAP. (2024). TANAP Projesi. https://www.tanap.com/tanap-projesi (Erişim Tarihi 18.03.2024)

Tanchum, M. (2021). Eastern Mediterranean Energy and Regional Cooperation: 2021 Outlook, *IEMed. Mediterranean Yearbook 2021*, 80-84.

Tanıtım ve Medya Başkanlığı. (2015). *AK Parti 2002 Genel Seçimleri Seçim Beyannamesi*. https://www.akparti.org.tr/media/318780/3-kasim-2002-genel-secimleri-secim-beyannamesi-sayfalar.pdf (Erişim Tarihi: 20.11.2024)

T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. (2024). Doğal Gaz. https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-enerji-dogalgaz (Erişim Tarihi 20.11.2024)

T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. (2024). Elektrik. https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-enerji-elektrik (Erişim Tarihi: 19.03.2024)

T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. (2024). Kömür. https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-tabiikaynaklar-komur (Erişim Tarihi: 22.11.2024)

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). Enerji Verimliliği ve Arz Güvenliği, Özel İhtisas Komisyon Raporu. Ankara.

Tozar, B. ve Güzel, E. (2011). Enerji Lojistiği Perspektifinde Hazar Petrollerinin Türk Boğazlarına Etkileri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi*, *3*(2), 1-14.

Turan, C. (2018) 1980 Sonrası Türkiye'nin Enerji Politikası, (Yüksek Lisans Tezi). *Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

World Energy Council/Oliver Wyman (2018). World Energy Trilemma Index. United Kingdom: WEC. s.9

Yergin, D. (2011). *The Quest*. New York: The Penguin Press.

Yergin, D. (2012). *The Quest: Energy, Security, and the Remaking of the Modern World*. London: Penguin Books.

Yılmaz, S. (2017). "Doğal Kaynak Milliyetçiliği Bağlamında Rusya-Avrupa Birliği İlişkilerinde Bir Dış Politika Aracı Olarak Enerji", Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kuramları, (Ed.), Sibel Turan, Nergiz Özkural Köroğlu, London: TP London Press.

Yorkan, A. (2009). Avrupa Birliği'nin Enerji Politikası ve Türkiye'ye Etkileri. *Bilge Strateji*, *1*(1), 24-39.

Yorulmaz, R. (2020). Doğu Akdeniz'de Ekonomik-Politik Stratejiler ve Türkiye, *Ortadoğu Araştırmaları Merkezi*, 139, 3-15.